

II REUNIÓ DE TREBALL SOBRE EXPERIÈNCIES DE PLANIFICACIÓ I GESTIÓ DEL PAISATGE EN L'ÀMBIT LOCAL A CATALUNYA: de la participació a la implicació

RESUM DE LA REUNIÓ

Consorci del Lluçanès - Carrer Vell, 3 - Santa Creu de Jutglar
27 d'octubre de 2017

Organitzen:

Amb el suport de:

ÍNDEX

1. Introducció	3
2. Programa	4
3. Participants	5
4. Experiències d'implicació i cooperació ciutadana en el paisatge	6
5. Taules de debat sobre com millorar o afavorir la implicació ciutadana i dels actors	8
6. Debat sobre "Territoris pel Paisatge"	14

1. PRESENTACIÓ

A Catalunya s'han desenvolupat diverses experiències de planificació i gestió del paisatge en l'escala local, des de les cartes del paisatge previstes per la Llei de paisatge fins a plans municipals de paisatge o iniciatives ciutadanes per crear candidatures per la declaració de paisatges Patrimoni de la Humanitat.

Per segon any consecutiu l'Observatori del Paisatge va organitzar una reunió de treball, aquest cop conjuntament amb el Consorci del Lluçanès, per parlar d'experiències de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local. La primera reunió, que va tenir lloc a Olot al maig de 2016, va permetre que les diverses entitats i institucions que treballen el paisatge en l'àmbit local es coneguessin, intercanviessin les seves experiències i mostressin l'interès de treballar conjuntament. Aquesta segona reunió va servir per aprofundir en un tema més concret però d'especial interès per a tots els assistents: la participació i implicació ciutadana amb el paisatge. A la reunió hi van participar una vintena de persones (vegeu annex amb la llista de participants) en representació de diverses iniciatives de paisatge en l'àmbit local de Catalunya.

La reunió va tenir lloc a Santa Creu de Jutglar (Olost) el 27 d'octubre de 2017 i va comptar amb experts en aquest àmbit perquè aportessin la seva visió: Jon Aguirre, de Paisaje Transversal i Itziar González, que van parlar d'experiències d'implicació i cooperació ciutadana en paisatge. Posteriorment, Xavier Sabaté d'Espai TRÉS · Territori i Responsabilitat Social va dinamitzar taules de treball sobre implicació ciutadana i va prendre acta de la reunió.

La trobada també va servir per plantejar la idoneïtat de crear una xarxa com a espai d'intercanvi, debat i treball col·lectiu sobre el desenvolupament de les diverses iniciatives locals de paisatge de Catalunya. La xarxa, considerada de molt interès per tots els assistents, rebrà el nom de **Territoris pel Paisatge**.

Fig 1. Presentació de la reunió a càrrec de Laura Megias (Consorci del Lluçanès) i Laura Puigbert (Observatori del Paisatge).

2. PROGRAMA

El programa de la reunió de treball va ser el següent*:

II REUNIÓ DE TREBALL SOBRE EXPERIÈNCIES DE PLANIFICACIÓ I GESTIÓ DEL PAISATGE EN L'ÀMBIT LOCAL A CATALUNYA: de la participació a la implicació

27 d'octubre de 2017 - Consorci del Lluçanès - Carrer Vell, 3 - Santa Creu de Jutglar

9:30 **Benvinguda i recollida d'informació**

10:00 **Inauguració de la jornada**

Rosa Funtané, Diputació de Barcelona

Josep Armengol, Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya

Pere Sala, Observatori del Paisatge de Catalunya

Isaac Peraire, Consorci del Lluçanès

10:20 **Presentació de la sessió de treball**

Laura Megias, Consorci del Lluçanès

Laura Puigbert, Observatori del Paisatge de Catalunya

10:30 **Experiències d'implicació i cooperació ciutadana en paisatge**

Itziar González, arquitecte

Jon Aguirre, Paisaje Transversal

11:30 **Taules de treball sobre com millorar o afavorir la implicació ciutadana i dels actors**
Dinamització a càrrec d'**Espai3**

13:30 **Dinar a peu dret**
Exposició de les conclusions de les taules de treball

15:00 **Debat sobre el marc de treball conjunt de les iniciatives de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local a Catalunya**

16:30 **Cloenda**

* Rosa Funtané, Josep Armengol i Isaac Peraire no van poder participar en la inauguració de la jornada per motius d'agenda de darrera hora.

3. PARTICIPANTS

A la II reunió de treball sobre experiències de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local a Catalunya hi van assistir un total de **24 persones, 15 representant territoris** que havien impulsat iniciatives de paisatge, **6 com a professionals o empreses**, i **3 de l'Observatori del Paisatge de Catalunya**.

Nom	Institució / entitat	Àmbit
Anton Bundó	Associació pel Foment del Turisme a les Garrigues	Les Garrigues
Albert Cortina	Estudi DTUM	Garraf
Carles Vico	Consell Comarcal del Berguedà	Berguedà
Eduardo Soler	Limonium, Societat d'Actuacions Ambientals	Garraf
Elies Bosch	Ajuntament La Granadella	La Granadella
Elisa Barceló	Consell Comarcal del Priorat	Priorat
Isidre Pinyol	Consell Comarcal de Les Garrigues	Les Garrigues
Joan Vaqué	Associació PRIORITAT	Priorat
Jordi Grau	Observatori del Paisatge	Catalunya
Jordi Sabaté	Consell Comarcal del Priorat	Priorat
Jordi Terrades	Grup Leader ADRINOC	
Kelly Quiroz	Limonium, Societat d'Actuacions Ambientals	Garraf
Laura Megias	Consorti del Lluçanès	Lluçanès
Laura Puigbert	Observatori del Paisatge	Catalunya
Miquel Saus	Grup LEADER de la Catalunya Central	
Pere Sala	Observatori del Paisatge	Catalunya
Ramon Queralt	La Llena, serveis i projectes ambientals	Linyola
Roser Vernet	Associació PRIORITAT	Priorat
Teresa Monje	Mancomunitat de la Vall de Camprodon	Vall de Camprodon
Xevi Barniol	Consorti del Lluçanès	Lluçanès

Llista de ponents/dinamitzadors

Nom	Institució / entitat
Itziar González	Arquitecta
Jon Aguirre	Paisaje Transversal
Xavier Sabaté	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social

Fig 2. Assistents a la II reunió de treball

4. EXPERIÈNCIES D'IMPLICACIÓ I COOPERACIÓ CIUTADANA EN EL PAISATGE

Es va convidar a dos experts per la seva àmplia trajectòria professional en el camp de la participació ciutadana en projectes de paisatge. En concret, l'Itziar González és arquitecta i activista amb molt experiència en la mediació, participació, resolució de conflictes i el codisseny de l'espai públic com en el cas de la reforma de la plaça Lesseps de Barcelona. I en Jon Aguirre és arquitecte-urbanista i soci fundador de Paisaje Transversal, estudi d'innovació urbana. Està especialitzat en projectes participatius vinculats a espais urbans (de ciutats mitjanes i grans) com, per exemple, el projecte de reforma urbana del barri de Sant Miquel d'Olot a través de la participació pública i del treball tècnic. A continuació s'exposa un breu resum de les aportacions que van realitzar durant les seves intervencions.

Itziar González

El paisatge està directament vinculat a la població i, per tant, és imprescindible que la població participi en la presa de decisions que afecten al paisatge, qualsevol paisatge.

Sovint, quan es parla de participació es pensa en una estructura jeràrquica (de dalt a baix) i això no és realment participació. Hem de parlar de cooperació ciutadana ja que la ciutadania s'ha de situar al mateix nivell que les administracions en la presa de decisions que afecten al paisatge. Per aconseguir-ho, cal treballar per acabar amb la desconfiança entre l'administració i la ciutadania per poder veure's i treballar d'igual a igual a favor del paisatge. La transparència en la presa de decisions i en les accions posteriors és clau per afavorir la confiança mútua.

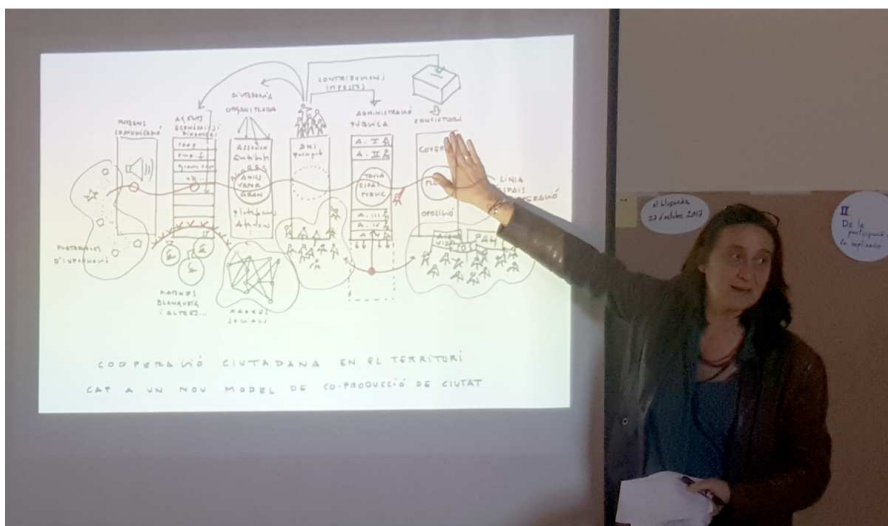

Fig 3. Itziar González en un moment de la seva intervenció.

Jon Aguirre

Abans de començar un procés participatiu, és molt important fixar bé les necessitats i els objectius i identificar tots els agents implicats.

Cal entendre la participació com un procés d'aprenentatge col·lectiu ja que durant aquest procés transformem la realitat i a nosaltres mateixos. Durant el procés de participació cal saber-se adaptar a una situació canviant. De tota manera, són necessàries metodologies i mitjans per portar a terme la participació. Cal escollir bé les tècniques de participació en funció del públic (passejades, jocs, tallers, etc.) i definir diversos nivells de participació en funció de la complexitat i l'expertesa dels agents implicats (des del tuit a les aportacions a documents sencers).

També és important fer un bon pla de comunicació (escollir bé els canals de difusió, generar actes que permetin la traçabilitat de tot el procés, etc.). Una vegada s'ha participat, el retorn és indispensable. La gent ha de veure que el seu temps ha servit per alguna cosa i és recomanable que dels processos participació n'acabi sortint una acció tangible que impliqui als actors.

Fig 4. Jon Aguirre en un moment de la seva intervenció.

5. TAULES DE DEBAT SOBRE COM MILLORAR O AFAVORIR LA IMPLICACIÓ CIUTADANA I DELS ACTORS

A continuació es presenta un resum de les aportacions efectuades durant la reunió, a partir dels tres exercicis que es van proposar: el primer per compartir les experiències positives de cada territori en matèria de participació en paisatge; el segon per aprofundir en les dificultats que es van trobar als diversos territoris, i el tercer per debatre les accions que caldria impulsar per generar una implicació real vers el paisatge en l'escala local.

Exercici 1. Compartim experiències positives de la participació en paisatge

Aquest primer exercici va servir per obrir el debat sobre les experiències dels diversos territoris en relació amb la participació ciutadana. A través d'aquest exercici, es va demanar als participants que reflexionessin sobre els aspectes més positius i èxits assolits.

Expertesa i generació de coneixement

La participació genera informació nova i també permet contrastar la proposta tècnica

El procés de participació permet a l'equip tècnic la modulació de la proposta inicial d'unitats del paisatge i identificar aspectes innovadors com unitats del paisatge i valors del paisatge que no s'havien identificat prèviament. La participació també permet descartar continguts recollits a la proposta tècnica.

Els assistents a la reunió van posar en valor l'expertesa de la ciutadania i els agents socials en matèria de paisatge.

La realització d'un procés participatiu permet recuperar iniciatives no desenvolupades

El procés participatiu és una bona ocasió per recopilar i ordenar iniciatives del territori en marxa i pensades, però no desenvolupades.

El procés participatiu genera i manté l'interès de la ciutadania pel paisatge

La continuïtat de la participació en paisatge, més enllà de la redacció d'una carta del paisatge, gràcies a l'interès i la persistència dels moviments de base, fa que es mantingui actiu el procés d'implicació amb el paisatge.

L'assessorament per part d'una persona experta facilita els processos participatius

Moltes de les iniciatives de paisatge local tenen el suport d'una persona o empresa externa que contribueix a dinamitzar i estructurar el procés participatiu, i a encaixar les propostes de la participació en el document tècnic final.

Impacte del procés

Incorporar els resultats del procés participatiu en el document tècnic de paisatge

Una de les mesures més evidents per valorar l'impacte de la participació és la incorporació de les propostes i aportacions del procés participatiu en el document tècnic de paisatge resultant del procés (carta de paisatge, pla de paisatge...).

Establir uns principis fonamentals en una fase inicial ajuda a acostar posicions

En una primera fase de la carta del paisatge es poden establir uns principis fonamentals que, pel seu plantejament genèric, permetin generar consensos entre totes les parts implicades.

El debat ciutadà i la implicació en el paisatge permeten passar del conflicte a la proposta

En territoris amb un conflicte latent o en marxa, establir un objectiu i un instrument compartit permet canalitzar les propostes en positiu. Això contribueix a augmentar l'autoestima col·lectiva i a crear complicitats.

La participació genera una visió que supera els límits administratius

El tractament del paisatge a través d'un procés participatiu fa emergir percepcions del territori que van més enllà dels límits administratius, i que connecten elements de paisatge amb altres àmbits territorials (com per exemple, els camins de transhumància).

La participació contribueix a impulsar projectes d'interès real pel territori

El procés participatiu permet definir, concretar i desenvolupar projectes amb la certesa de l'existència d'un interès real per part del territori.

Comunicació i valorització del paisatge

L'escala local fa que la comunicació del procés participatiu sigui més efectiva

La proximitat és un factor que contribueix a la participació, ja que les persones s'impliquen més en aquells assumptes que els toquen de prop. Això també es palpa amb la difusió i comunicació del procés, que es pot fer per una via més directa entre les persones implicades.

La comunicació del procés és una oportunitat per comunicar la feina que s'està fent

Alguns projectes de l'administració passen desapercebuts per la ciutadania i tenen poc impacte social. El paisatge és un tema que pot connectar amb moltes persones, i si hi ha un procés participatiu vinculat, aquest efecte comunicatiu es multiplica.

La participació permet fer pedagogia i posar en valor del paisatge

La participació ajuda a situar el paisatge com un element de valor en la comarca, i a generar un orgull local i una apropiació social del paisatge.

Aliances i treball en xarxa

La participació en paisatge és un bon precedent de cooperació entre l'administració i la ciutadania

La participació en paisatge és una bona experiència de col·laboració entre administració i ciutadania, i permet acostar aquests dos mons que sovint no s'entenen.

La cerca de "còmplices" de la carta del paisatge consolida el procés

Un grup de persones i agents motivats (còmplices) poden acompanyar el desenvolupament de la carta en els passos més decisius, com si es tractés d'un grup motor. Aquests "còmplices" poden revisar els documents preliminars de la Carta del Paisatge. Un cop aprovada la carta del paisatge, aquest grup es pot estructurar en forma de comissió de seguiment de la carta.

L'experiència d'altres territoris serveix per aprendre dels altres

Abans d'iniciar el procés de redacció del pla de paisatge, és útil anar a altres territoris i aprendre quines errades s'han realitzat i intentar copiar els elements positius.

Continuïtat i implicació ciutadana

La participació de la ciutadania i les entitats en el procés ha contribuït a la seva implicació posterior

L'èxit d'implicació per part de la ciutadania, administració i entitats en el procés ha establert les bases per tirar endavant les accions proposades. En la mesura que els resultats del procés donin resposta a les inquietuds i expectatives expressades durant la participació, es podrà assegurar la continuïtat de la implicació social en el paisatge.

Si el procés funciona bé, s'experimenta un increment progressiu de la participació ciutadana

En aquells casos en els quals la participació ha estat més "genuïna", s'ha detectat que cada vegada hi ha hagut més gent que ha volgut participar i donar la seva opinió.

Fig 5. Assistents completant la pràctica de participació sobre quines experiències es podrien millorar.

Exercici 2. Aprenem de les dificultats de la participació en paisatge

Aquest segon exercici, mirall del primer, va servir per contrastar i compartir els obstacles de la participació en paisatge i els àmbits en els quals encara hi ha un cert marge per a la millora.

Comunicació i difusió

Risc de "cremar" la gent amb excessius processos de participació

La participació requereix un esforç per part de les persones que s'impliquen en un procés, ja que hi dediquen temps i recursos. Un excés de processos participatius pot arribar a superar la capacitat de les persones per donar-hi resposta, malgrat l'interès que puguin tenir per la qüestió.

Insuficients accions de comunicació obertes a tota la ciutadania

Un element que costa és la comunicació a la població en general per implicar-los en accions concretes de paisatge. Es percep una nul·la implicació del ciutadà de peu. Per exemple, es troba a faltar l'ús de les xarxes socials per dinamitzar la ciutadania.

Manca d'una estratègia de comunicació

Per tal de mantenir una comunicació continuada i dirigida als agents i persones adequades, cal dotar-se d'una estratègia de comunicació, i moltes iniciatives de paisatge no en disposen.

La dificultat d'arribar a més agents del paisatge

Dificultat per aconseguir que participin col·lectius minoritaris com els joves i grans, els agricultors, persones immigrades per manca d'instruments específics i adaptats a aquests perfils.

Estructura i funcionament de l'Administració

Els tempos de la participació no encaixen amb els de l'Administració

Els calendaris dels processos participatius no sempre es corresponen amb els propis de l'administració. Això es fa especialment patent a l'hora de donar continuïtat a processos participatius iniciats, que, si no tenen un suport continuat de l'administració, perden força en un termini mitjà i llarg. I molt sovint, el suport de l'administració depèn d'uns procediments interns i uns pressupostos que no s'adeqüen a les necessitats dels processos participatius.

Esforç d'organització dins l'administració per abordar el paisatge

La complexitat i transversalitat del paisatge fa que sigui necessari reforçar l'aprenentatge i l'enfocament transversal de l'administració.

De les paraules als fets

La dificultat d'un compromís real que es tradueixi en accions quotidianes pel paisatge

Tant l'administració com la societat civil tenen dificultats en transposar el compromís assumit en una carta o pla de paisatge en canvis reals en les seves decisions i activitats quotidianes. Passar de les paraules als fets és el que més costa a totes les parts.

La inestabilitat dels interlocutors dificulta el seguiment de les iniciatives de paisatge

Alguns agents (entitats, plataformes, ciutadania en general) no tenen un lideratge estable i amb capacitat d'oferir interlocutors que es mantinguin en el temps, i això fa que sigui més difícil la continuïtat de la implicació en el procés.

Tensió entre l'estratègia a llarg termini i l'execució a curt termini

Les cartes i plans de paisatge marquen unes directrius i línies d'actuació que tendeixen a tenir un enfocament estratègic i que no encaixen amb una actuació executiva a curt termini, la qual cosa pot derivar en què es produeixi la sensació que no s'està avançant en la gestió i millora del paisatge.

Seguiment i continuïtat

Manca d'una sistematització en l'execució de les cartes o plans

Algunes iniciatives han trobat dificultats per establir un sistema per prioritzar i temporalitzar de les accions pel paisatge.

La dificultat d'empoderar la ciutadania en el seguiment

Algunes iniciatives de paisatge depenen massa de la voluntat política o de decisions preses per part dels governs, sense tenir en consideració l'origen participatiu d'aquestes iniciatives. Tot i que tinguin una bona predisposició, alguns dirigents tenen una certa tendència a prendre decisions unilaterals desaprofitant el potencial d'empoderament ciutadà d'aquests processos.

El treball continuat en la generació d'estructures de confiança amb els agents

Documents de concertació com les cartes o plans de paisatge requereixen mantenir una relació de confiança entre totes les parts implicades. Per mantenir unes "estructures de confiança" estables entre tots els agents de paisatge cal una acció continuada en el temps, que recau en bona part en els impulsors d'aquestes iniciatives, habitualment l'administració.

Fig 6 i 7. Posada en comú de les experiències en els processos participatius

Exercici 3. De la participació a la implicació

Aquest tercer exercici, que reproduïa el títol de la reunió, pretenia recollir propostes dels participants sobre com potenciar la participació ciutadana en la planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local, i concretament com passar de la participació en l'elaboració dels documents de planificació a la implicació real en la posada en marxa del document de paisatge.

Recursos per al paisatge

Disposar d'un pla d'acció concret per al paisatge per donar-hi continuïtat

En el moment de redactar la carta o document de paisatge caldria deixar clar que implica una comissió o recursos tècnics, humans i econòmics específics per al seu seguiment i continuïtat.

Fig 8. Panell final de posada en comú de les experiències

La comissió de seguiment, clau per a la continuïtat

Constituir una comissió de seguiment públic-privada

Crear un espai (òrgan) per als seguiment i transparència del pla de paisatge. Aquest espai hauria de reunir els diversos agents que han participat al procés de redacció del pla, i vetllar pel compliment dels objectius, així com fer un reconeixement dels objectius assolits. També pot ser un espai per generar consens al voltant d'accions per al paisatge.

Que una comissió del paisatge tingui veu en la comissió territorial d'urbanisme per informar plans i projectes

Integrar una comissió del paisatge dintre de la comissió territorial d'urbanisme, per informar sobre projectes i accions concretes i ambicioses, per evitar que no es posi en marxa.

Que l'administració sigui estricta amb l'estudi d'impacte i integració paisatgística en l'aprovació de projectes

L'administració no sempre és estricta amb aquest document i s'hi treballa exclusivament des de el punt de vista urbanístic, quan convindria afegir-hi altres òptiques més transversals.

Lideratge i dinamització contínua

Crear la figura del conseller comarcal de paisatge

Un lideratge polític com el que pot significar un conseller comarcal (o regidor municipal) dedicat al paisatge pot ajudar a situar la carta o el pla de paisatge en l'agenda política i que tingui més rellevància en la institució que l'impulsa.

Dinamitzar la carta de paisatge des d'una oficina del paisatge

L'existència d'un equip tècnic alliberat per dinamitzar la carta o pla de paisatge és clau: per dinamitzar i convocar la comissió de seguiment, canalitzar la comunicació, generar noves adhesions als documents de paisatge i garantir el seu compliment.

Reconèixer i afavorir els lideratges del teixit local

Igualment, i en relació amb els dos punts anteriors, cal reforçar la implicació del teixit social en el paisatge, reactivant el seu compromís i facilitant la seva implicació en l'execució d'accions identificades en els documents de paisatge, i també en el seu seguiment. Convé buscar la gent i entitats locals, que puguin donar suport a la iniciativa.

Comunicació i sensibilització

Visualitzar les accions positives en el paisatge

Per tal de crear consciència i una major implicació en el paisatge, cal reforçar la comunicació de totes les accions positives que tinguin lloc en el paisatge, especialment aquelles que s'impulsin des del voluntarisme i el compromís amb el paisatge.

Millorar la comunicació entre el sector públic i el privat

Millorar la comunicació entre el sector públic i privat per desenvolupar una complicitat que permeti el treball conjunt.

Portar a terme una comunicació activa del paisatge

Fer un seguiment de les iniciatives per al paisatge a través de diversos canals que funcionen al territori (web, xarxes socials, butlletins, etc.)

Redescoberta del paisatge (Paisatge transgeneracional)

Observar les modificacions en el paisatge i usos del sòl a través de la comparativa entre dues fotografies, una recent i una altra antiga. És una activitat transgeneracional ja que es promou que siguin els avis i els néts els que efectuin aquesta comparativa.

6. DEBAT SOBRE “TERRITORIS PEL PAISATGE”

Al final de la reunió de treball es va debatre sobre la idoneïtat de la creació de la xarxa ‘Territoris pel Paisatge’, com un espai d’intercanvi, debat i treball col·lectiu sobre les diverses experiències locals de planificació i gestió del paisatge que es desenvolupen a Catalunya. Es va repartir entre els assistents un document de base, preparat conjuntament entre alguns dels representants d’iniciatives locals presents a la reunió i l’Observatori. Es va acordar que durant els mesos de novembre i desembre els assistents analitzarien el contingut del document i presentarien les seves esmenes.

Algunes de les actuacions que els assistents van considerar que seria d’interès que desenvolupés la xarxa de ‘Territoris pel Paisatge’ són les següents:

- **Trobades anuals de debat i treball** de les iniciatives en marxa per tractar temes d’interès comú (finançament, implicació ciutadana, incidència en les polítiques locals urbanístiques, agrícoles, turístiques, educatives, etc.).
- **Generar comunitat** en l’àmbit de la planificació del paisatge a escala local a través de l’intercanvi d’informació, metodologies, accions, resultats, etc.
- **Compartir i donar a conèixer les actuacions** que desenvolupa cada iniciativa i, en general, afavorir l’ajuda mútua.
- **Crear projectes conjunts** entre les diverses iniciatives.
- **Conèixer altres experiències d’interès** i els seus impulsors en l’àmbit europeu i internacional.
- Actualització col·lectiva de l’**espai web de paisatge i món local**.
- **Difondre** el treball realitzat per la xarxa de Territoris pel Paisatge en els mitjans de comunicació municipals, comarcals i regionals.
- **Fer de pont i generar sinergies** entre les diferents iniciatives i la Direcció General d’Ordenació del Territori i Urbanisme del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, com a institució responsable de les polítiques de paisatge a Catalunya, així com amb els altres departaments de la Generalitat de Catalunya.

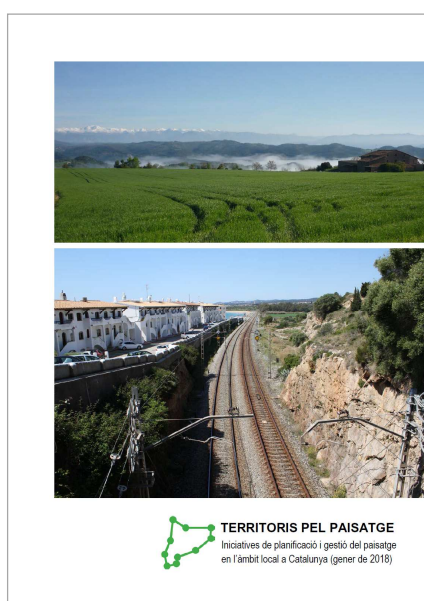

Fig. 9. Portada del document de la Xarxa de Territoris pel Paisatge